

BALÁZS LAJOS

PÁRVÁLASZTÁS CSÍKSZENTDOMOKOSON

A csíkszentdomokosi lakodalmi szokáskör vizsgálata során¹ a házasságkötés társadalmi motívumait is próbáltam kutatni. A folklór szempontjából legkomplexebb átmeneti szokásunk leírásán túl igyekeztem számba venni a házasságkötés ama objektív és szubjektív tényezőit is, amelyek a közösségen belül sajátos értékrendet alkotnak, s mint ilyenek, a párválasztásban szabályozó szerepet töltenek be.

Gyűjtőmunkámat 1970-től folytatom; a párválasztással kapcsolatos közgondolkodás megfigyelése nagyjából az utolsó 50–60 esztendőre vonatkozik. Több mint száz adatközlőm életkora 18–70 év között változik.

A házasságra készülő fiatalok hagyományos, valamint a megváltozott életkörülmények nyújtotta ismerkedési, közeledési alkalmaira nem térek ki, csak megjegyzem, hogy a párválasztás, mint személyi vágy, már a gyermekkorban jelentkezik; ezt a tényt igazolják az ún. *felszorzások*, *felírások*, *felrajzolások* is, amelyek csodálatos formai változatossággal fordulnak elő a falu bármelyik sarkában a kerítéseken, kapukon, járdaszéleken stb. A vizsgálódást azokra a szempontokra szűkítem le, amelyeken a párválasztás értékrendje nyugszik: gazdasági és osztályviszonyok, faji, nemzetiségi, helyi, fizikai, biológiai, morális, esztétikai tényezők. A házasságkötés néprajzával foglalkozó kutatók közül többen megállapították, hogy ezek a tényezők bizonyos viszonylatban (és hozzátennem: főleg a párválasztás kezdeti időszakában, amelyet inkább a keresés, a tapogatózás és nem a végleges döntés jellemez) szubjektívek lehetnek, valójában azonban a közösség által objektíve meghatározottak. Ezt a tényt a különböző módon kifejezett vélemények összecsengése és hagyományozódása is alátámasztja.

1. Mire van tekintettel a legény a párválasztásban? Az erre a kérdésre kapott válaszok azt igazolják, hogy a mai 60–70 évesek által korábban átmentett és vallott értékrend lényegi változást napjainkig alig szenvedett, csak a falu új gazdasági, társadalmi viszonyai tükröződnek benne; az idősebbek olykor ma is éppúgy áthúzzák a fiatalok érzelmi indítékú szándékát, mint régen.

Szentdomokoson az élettárs keresésében az elsőrendű tényezők a gazdasági és az ezen alapuló réteg- és csoportviszonyok; ezek a múltban és jelenben egyaránt kényszerítő erővel hatottak és hatnak. Ugyancsak jelentősek voltak a nemzetiségi, vallási és helyi tényezők, bár a hozzájuk való ragaszkodás az 50-es évek elejétől kezdett feloldódni. Más tényezők érvényesülése elenyésző.

A legény a párválasztásban csak viszonylagos szabadsággal élhetett: házassági szándékába a szülők, régebb a rokonok is beleszólhattak, s ha az olyan volt, hogy „összemocskolhatta a családjukat”, meg is akadályozhatták. A statisztikai adatok azt mutatják, hogy más vidékek szokásával szemben itt „a menyre lévendő” kiválasztásában a legény anyjának volt és van döntő szava, mivel férjénél jobban ismeri a falut, az embereket;

a férfiak általában a falutól távol eső munkahelyeken keresik a ma is népes család számára a megélhetést. Egyöntetű vélemény, hogy a szülői akarat törvénye miatt a múltban kevés volt és ma sem sok a szerelemből kötött házasság. Ez ellen a hagyomány ellen a lázadó fiatalok *szóktetés*-sel próbáltak és egyre inkább próbálnak tiltakozni. A leánylopásról, mivel hivatalosan sehol nem tartják számon, statisztikát nem készíthettünk, de a falu közvéleménye szerint száma napjainkban nagyobb, mint a háború előtti és a közvetlenül utána következő évtizedben.

Milyen családból való legyen a leány? Erre a kérdésre a múltra vonatkozóan a legtöbben így válaszoltak: „Vagyonos családból, annyi, ha pupus es volt”; „Nagyon fontos volt, hogy hozzon földet, igásállatot”; „Ha legalább egy kenderföldje [3–4 ár] nem volt, mit ért?”; „Szegény leánynak gazdag háznál robot volt az élete. Szava sem lehetett.”

A 40-es évek végétől, de még határozottabban az 50-es évek kezdetétől a *gazdag leány* fogalma más tartalmat nyert: föld és igavonó állat helyett a több mint 10 000 lejes bútor, a *kiadós* (bőséges) *hozomány* (kelengye), a jólöltözöttség és valamilyen mesterség (pl. szabás-varrás) ismerete lett a férjhez készülő leány értékmérője. (A faluban közismert az *értékes menyasszony* fogalom.)

Nagyon fontos szempont a leány egészségi állapota: „Nem jó, ha beteges a leány, mert vele együtt a patikát es megveheted”; „Beteg azután es lehet, hogy elveszi az ember, minek kell előre már patikát es venni”; „Amelyik beteges, az sem dolgozni, sem anyának nem való, gyermek pedig, az es kell.” Ugyanígy adtak a leány munkabírására, bizonyos munkában való jártasságára is: „Tudjon szántani, aratni, szőni, takarékosan főzni.” Ezekre a képességekre ma is szükség van, mert a háztáji gondja főleg az asszonyé. Ma: „Értse jól a mesterségét, bírja jól a gyári munkát s a navétázást,² ne nyavalyogjon a mindennapos hőcérezéstől” [utazástól]; „Az asszony Domokoson vagy tudott dolgozni, vagy belé kellett pusztuljon az ura mellett”; „A feleség dolgozni kell, nem sétálni”; „A leánynak a keze es vagyon. Szegény leányt a keze vitte férjhez jobb családba.”

Nem öncélú érték a szorgalom, a takarékoság sem: „A templomban csinálj jó vásárt [vagyis itt kötsz szövetséget azzal, aki előmeneteledben segít vagy hátráltat]. Ha van valamid, köszönd a feleségednek, ha nincs, azt es neki”; „A rest fehérség nem családba való, nem élsz meg vele”; „A lusta leány, még ha szép es, nem feleségnek való; nem azért házasodom, hogy virágcserepbe ültessem s az ablakba tegyem.” A szentdomokosi férfi csak akkor fogadta el a gyengedolgyú, rest vagy beteges leányt feleségnek, ha vagyont hozott: számtalan példa van a tudatos, nem utólagos megegyezésre.

A legényszempontú értékrend más eleme a leány magaviselete, tisztasága: „Ha egy leány rossz magaviseletű, rossz lesz mint asszony es, amíg él”; „Az asszony tudjon tisztességbe lenni az emberek között, hogy a férje ne restellje magát miatta”; „Az asszony tisztaságától függ a család egészsége”; „Ha egy leány nem tiszta, olyan lesz a családja s a leszármazottjai, s a férfit megette a fene.”

Fontos-e, hogy okos legyen a leány? „Az es kell: ha vagyona nem volt, legalább esze kellett legyen”; „Fontos, de csak bizonyos fokig. Ne

legyen okosabb, mint a férfi, mert akkor örökké mást akar, s veszednek.”

A leány szépségéről megoszlanak a vélemények, de tény, hogy nem fő szempont a párválasztásban. A többség a szépség helyett inkább az egészséget, a megjelenést tartja fontosnak, de úgy is mondják, hogy „legyen szép a feleség, ha lehet, mert a marha [szarvasmarha] se jó, amelyik csak egy gazdának tetszik”; „A gyermekek [ti. fiúgyermekek] az anyjuk vonását öröklik, ezért nem árt, ha szebb az asszony.” A leányszépségről könnyen lemondtak a legények, főleg szülői unszólásra, ha a rútabb leány vagyonos volt, bár a falu közvéleménye elítélte és elítéli az ilyen választást: „Az es kapott egy majmot” – és figyelmeztetik is előre: „Vigyázz, mert elfogyhat a vagyon, s megmarad a majom.” Ellenzik azért is, mert sok családi bajt szülhet utólag: „Az ember [férfi] féré kezd járkálni, mert lássa a szebbeket, s az asszony sírhat.”

Nagy bajnak tartják, ha divatkedvelő a leány, „pláne ha olyan, hogy a férje keresetit eldivatojza”. Régi tilalom, amely alig pár éve tűnt el, hogy a menyecske a házasság első három évében sem ruhát, sem cipőt nem vehetett. Az ilyent megszólták: „Uradnak a keresetit felöltözöd!” A pénzt birtokra, az új gazdaság gyarapítására gyűjtötték.

Fontos szempont volt, és ma is ragaszkodnak ahhoz, hogy a leány szűz legyen. Ebben a kérdésben, a mai fiatalokat illetően, érdekes az idősebbek megnyilvánulása: „Ma nem adnak arra egy cseppet se”; „A mai leány lefekühdhetett akárhánnal, úgyes elveszik”; „A leány tisztaságára ma ügyet se vetnek.” Nyilvánvaló, hogy a mai fiatalok felszabadultabb, kötetlenebb életmódjával szembeni mérsékelt ellenszenv, elítélés jut kifejezésre az ilyenszerű nézetekben. A hagyományos családi nevelésben ugyanis az erkölcsös élet követelménye továbbra is az elsők egyike; ezen pedig a házasság előtti szexuális érintkezéstől való tartózkodás értendő. Ami ennél is döntőbb: a megkérdezett legények és újházások túlnyomó többsége ragaszkodik a szüzesség elvételének jogához; határozott tagadó választ nem is kaptam, csak vállvonogatást.

„A férfiak büszkék arra, hogy nebántsvirágot kaptak.” A szüzességet vesztett leányt, ha kitudódott, a falu közvéleménye elítélte: *botlott menyasszonynak* bélyegezték, s a szokásos lakodalmi szertartástól eltérő házasságkötési móddal büntették (erre itt most nem térhetünk ki), a férjéről meg azt mondják, hogy „elvette a világ kurváját”. A botlott menyasszonynak megaláztatás és türes az osztályrésze: „Múltját a férje, valahányszor megrészegeedik, mindig a szemére veti, de anyósától is eleget hallhassa.”

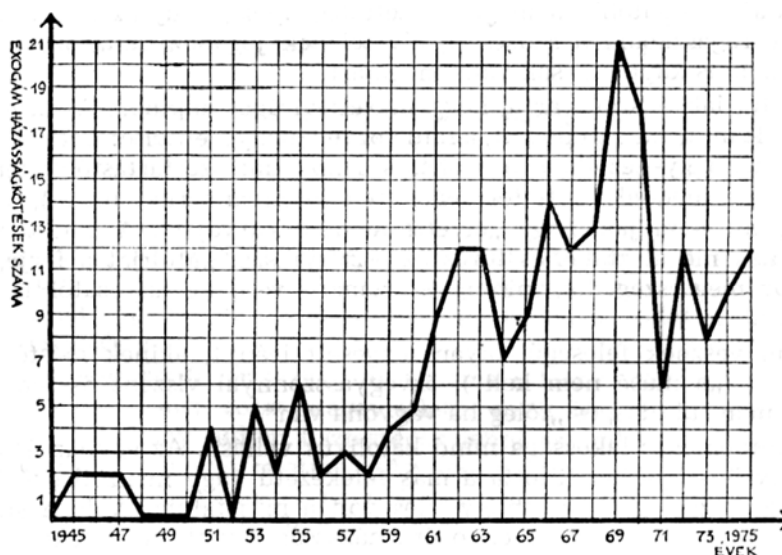
Nem vesznek feleségül olyan megesett leányt, akinek mástól gyermeke van („a másé nem kell”), özvegyasszonnyal viszont összeházasonak, ha nem túl idős, és „főleg ha vagyona van”.

Szentdomokos lakossága mind katolikus vallású. Az egyház és a közvélemény is szigorúan tiltotta a más felekezetű vagy nemzetiségű leánnyal való házasságot. Ugyanúgy tilos volt a más faluból való nősülés is: 1950-ig szinte kizárólag az endogám házasság dívott. Az ellene vétő legényeket kicsúfolták, pl. kivágták vagy megcsonkították a vőlegény kapujára tűzött lakodalmi fenyőágot. „Az olyan – mondják –, mint a

csorda lúdba amikor idegen kerül: addig marják, csípi, míg letiporják”; „Hitvány volt, aki leányt nem kapott a faluban.” A faluból való nősülés elvéhez ma is ragaszkodnak, de ahogy az utóbbi évtizedek alapvető gazdasági, társadalmi átalakulása a falu egész közéletére kihatott, úgy az exogámia gondolatával és jelenségével is egyre inkább megbarátkoznak. Az exogámia alakulását az 1945–1975 közötti időszakban 1. sz. grafikonunk érdekesen szemlélteti. A Domokosra hozott leányok születési helyének kimutatásáról itt le kell mondanom, csupán annyit jegyzek meg, hogy 213 idegenből hozott feleség közül 54 *százlejes feleséget* a Bákó megyei Gerlénből és Lészpedről hoztak.

Ez a folyamat 1968-ban indult. Zsitáru Veronika, „az első fecske”, aki az akkor közigazgatásilag Szentdomokoshoz tartozó, szomszédos Balánbányára jártában ismerkedett meg jövő férjével, Csatlós Lajos-sal, végleges kitelepedésekor több falujabeli leány címét is magával hozta. A találomra kiválasztott címekre az érdekelt domokosi legények „pár hívó sort” (levelet), saját fényképüket és 100 lej vonatköltséget küldtek. És a leányok jöttek: nem tudnak olyan esetről, hogy „a száz lej odavesztett volna”. A menyasszonyhívásnak ez a módja elsősorban a termelőszövetkezetben dolgozó, valamilyen testi fogyatékoságban szenvedő vagy öreg legények soraiban állandósult. Van eset, hogy a legény maga utazik be, keresztapjával vagy más férfirokonnal „feleséget keresni”, de az így hozott asszonyokat is „százlejesek”-nek nevezik.

Az endogámiához évszázadokon át ragaszkodó falu ma már elfogadja a párválasztásnak ezt a módját, mert „magyarok, ha nem es beszélnek jól, úgy mint mi, és katolikusok”. Azt tartják róluk, hogy „ügyes fehérepek, csak egy kicsit gyengébbek [értsd: háztartásban kevésbé jártasak, megjelenésük szerény, félénkek, tartózkodóak], de a kollektívbe³

1. Exogám házasságkötések 1945–1975 között

a férjükkel jól dolgoznak. Birják a munkát s szorgalmasak. Amilyenek a férjeik, ezek a bákói fehérnépek es vannak olyanok. Egymást megértik. Amilyen a zsák, a folt es van olyan!”

2. A leány véleményét kutató kérdőív válaszai még inkább körvonalazzák azt az értékrendet, amely szerint a párválasztásban tájékozódnak. Ez is sokban különbözik a népköltészetből ismert szemlélettől.

Milyen családból való legyen a legény? „Nálunk azt tartsák, érje [vagyonilag] legalább az én családomat; szegénnyel ne beszélj, abból nem lesz semmi sem”; „Jobb, gazdagabb családból”; „Katólikus családból, amelyik ne legyen szegény”; „Olyanból, hogy a szülők eltaláljanak vagyonilag”; „Én szegény legényhez mentem, mert szerettem, de édesanyámék kitagadtak. Azt mondták, még tőpni [köpni] sem jönnek ide.”

Érdekes a *gazdag legény* fogalmának alakulása is: egykor a sok földdel bíró, esetleg mesterséget tanult legényt tartották gazdagnak; azt, akinek 7–10 hektárnyi földje volt, nagy udvaros gazdasága; akinél egész nap csévelt a gép; akinek állatai is voltak, és nem volt testvére, vagyis az egész vagyon reá maradt. A háború előtti években Kurkó Mihályt minősítették a leggazdagabb legénynek a maga 10 hektár szántójával.

Napjainkban az a gazdag legény, akinek pénze van a takaréokban; akinek általában sok pénze van; aki mesterséget tud és nem dolgozik a termelészövetkezetben. Valamennyi megkérdezett leány állami alkalmazott legény udvarlását fogadja szívesebben. A domokosi leányok által érdekelt, helyben gyakorolható „mesterségek”, fontossági sorrendben: gépkocsivezető, bányász, géplakatos, szabó, traktorista.

A jó férj fogalmának meghatározásában az erkölcsi, jellem- és magatartásbeli tulajdonságok mindig társulnak az illető gazdasági-társadalmi helyzetével, és ezt a szempontot a felsorolásban szinte kivétel nélkül elsőnek említik: „Legyen jó pénzkereső”; „Legyen jó keresete, amiből eltartsa a családot”; „A keresett pénzt adja haza, legyen komoly, ne részeges”; „Legyen hazatartó, ne lengjen ki”; „Értékelje az asszonyt s a gyermekeket”; „Egyék együtt a családjával”; „Értékelje meg a feleségit, ne járjon félre”; „Legyen dolgos, az asszonynak hordjon”; „Ne legyen durva”; „Számoljon le a feleséginek a keresetiről.”

Fontosnak tartják, hogy a legény okos legyen, „hogy jobban meglássa az életet”; „Az sokat ér, ha jól forgassa az eszét, nemcsak egy felé. mert akkor nincs előrehaladás, de azért fufangos se legyen”; „Ha okos, ki tudja jobban kalkulálni magát az életben”; „A férfi kell jól kalkuláljon, mert a fehérnép hamarkodik”; „A férfinek az eszétől függ a megjelenése. Tudja kifejezni magát az emberek között”; „Ha eszes, a gyermekeit es jobban növeli.”

A férfiszépséget általában nem sokra becsülik, mert nincs gyakorlati haszna, bár az adatközlők közül többen büszkék arra, hogy „szép ember” a férjük. „A szépség es jó, de nem fontos, éppen, hogy ne szégyelje magát az asszony miatta.” A szépség és okosság közül fontosabb az utóbbi: „A széppel főtt káposzta sohasem jó, csak a jóval főzött”; „A szép beképzelt, s a feleségivei nem törődik, az olyant imádni kell”; „Az okosságnak örökké több hasznát vesszük”; „A szép férfi feleséginek kicsi a becsülete”; „A szépséggel sokáig nem menyen: jönnek a bajok, s a szépség marad”; „Az okosságra többször van szükség az életben, pláne ná-

lunk, mint a szépségre: tudjon magának tanácsot adni s családját kormányozni.”

Valamennyi adatközlő elutasítja a gyáva, félénk legényt (embert): „Nagy baj, ha gyáva az ember, mert az ilyen nem képes harcolni a családjáért, jogaiért”; „A gyáva ember haladni nem tud: szegényül kezdi az életet s úgy es végzi bé”; „Nem tudja vezetni a családot, s akkor az asszony kell vezessen, az pedig nem jó, ha a fejkendő nehezebb, mint a sapka” (asszonyi vallomás); „Baj ha az asszony kell kormányozzon, még fére es járhat”; „A gyáva ember a gyermekeit nem tudja növelni, s az asszony felkerül a fejire, ő dirigál, oda menyen, ahova akar. Az asszony vezetése mellett pedig nincs előmenetel”; „A gyávától hamar elszeretik a feleségit, pedig nálunk azt tartják: a másét ne szeresse s az övét ne hagyja”; „A leányok egymásnak örökké elstutogták, hogy melyik legény gyáva.”

Hozzámegye-e a leány olyan legényhez, amelyik nem szép, nem okos, de módos? Erre a kérdésre a válaszok összecsengőek: igen, a miéért pedig ilyen típusú válaszokat kaptam: „Régen a vagyonért, ma a keresetiért”; „A szülők hozzáverték, hozzádumálták, most még ugyan”; „A szülők összeverték [egymáshoz erőltették], hogy a birtok nőjjön vagy egybe maradjon”; „A vagyonért hezzament”; „Addig szerezték, mondtak neki, hogy hezzament, a megélhetésért”; „Elment, mert a vagyon örökké több, mint a szerelem. Mert amikor a szegénység az ajtón kopogtat, a szerelem az ablakon szökik ki.” Azt is tartják, hogy „híg eszű leány az, amelyik szegény legényhez menyen férjhez”. És végül egy közszájon forgó szülői, rokoni tanács: „Ne a legény szépségét nézd, hanem a vagyonát s a jövedelmit!”

A szép, okos, de hetyke, durva, részeges és szegény, valamint az ugyanilyen, de gazdag legény közül a leányok, asszonyok az utóbbit választják. „Csak az a leány ment a szegényebbhez, amelyiknek kiverték az eszét, a legény behízelt neki, fogadkozott, s ma es ott van, ahol vót: a csákány s a fészi a karján, s előtte az erdő útja” (vagyis nehéz erdei munkával keresi meg a szűkös mindennapra valót). Az első legénytípusra mondják, hogy „rosszból csak fótost lehet csinálni”, a másodikra pedig: „Van legalább vagyona, megváltozhatik, lehet embert csinálni belőle”; „Nálunk az asszonyok nem bánták, ha mindennap a hátukat megverte es, ha piacos [módos] volt”; „A szülők azt mondták: nem baj, ha megver, csak pénzed legyen.”

A megkérdezettek közül nagyon kevesen kifogásolták a *szivarozást* (cigarettazás); úgy tartják, hogy ez kevésbé káros, elfogadható szenvedély. A részegséget ellenben nagyon elítélik. Rettegnek a részeges férjtől, a legnagyobb bajnak tartják, de nem kifogásolják a kisebb mennyiségű alkoholfogyasztást. A részeges legényhez, férjhez hasonlóan azt is elítélik, aki teljesen megtagadja az italt; fősvénynek, önzőnek tartják. „Az ilyen legény muszujka [alamuszi], embertelen [nem társas], senkivel sem barátkozik”; „Kicsiben az ital éppen úgy kell, mint egyéb. Aki egy cseppet sem iszik, az nem egészséges.”

3. A különleges tilalmak közé tartozik, hogy általában tiltják a leányokat a *fekete* (értsd: barna) bőrű legénytől, „mert a bubái feketék

lesznek, hogy még az anyjuk sem szereti, s hátha meghal, akkor mi lesz velük”, valamint a Kristályoktól, Báthori András fejedelem, egykori gyilkosának leszármazottaitól. Ez az utóbbi bár szórványos, mégis figyelemre méltó megnyilatkozása a történelmi tudatnak.

A legény szerelemgyereke a házasságkötésnek ma is olyan erkölcsi akadálya, amelytől nem tekintenek el; ha időközben szereznek róla tudomást, a legjobban előkészített lakodalmat is visszamondják, a megkötött házasságot is felbontják. „Domokoson a leány olyan legényhez menyen férjhez, amelyiknek tiszta a bizonyítványa. Nem azért menyen férhez, hogy átkot vegyen a fejire.”

A természetes életrendtől eltérő házasságokat: a *botlott leány* (szüzességét vesztett leány vagy leányanya), a *földhöz ütött legény* (szerelemgyerekes legény), az özvegyek, elváltak párválasztási próbálkozásait szintén hagyomány szabályozza. Az özvegyen maradottak újbóli házassága nem ütközik különösebb akadályba, ha alkalmazkodnak a rájuk is vonatkozó általános szabályokhoz: korkülönbség, megfelelő vagyoni helyzet stb. Jóval nehezebb a helyzete az elváltak: a leányok gyanúsán, kétkedve fogadják az elvált férfi közeledését, udvarlását, a legények meg vegyes érzéssel közelednek az elvált asszonyhoz: „Félnek a csapdájától.” Ilyenkor csakis a rendkívüli jó anyagi helyzet mérsékelheti a szülői szigort és tilalmat, és egyeznek bele a *vadházasság*ba. A katolikus egyház ugyanis nem engedi a válást, vagyis a vadházások szembefordulnak mind a falu közvéleményével, mind az egyház törvényeivel.

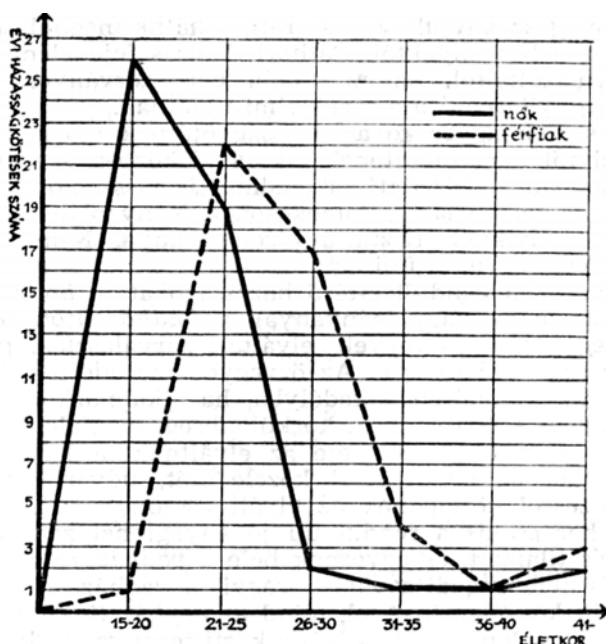
4. A házasságra lépő legény–leány közti természetes korkülönbségről az az egységes vélemény, hogy a leány 2–3 évvel legyen fiatalabb a legénynél. Nem ítélik el a 10 évvel fiatalabb menyasszonyt sem: *hozzávévűl* – mondják. Elfogadhatónak minősítik, ha a menyasszony 1–2 évvel idősebb a vőlegénynél, ám az ennél idősebb menyasszonyt a falu szája már nem hallgatja el (az ilyen házasság indítéka ugyancsak a vagyon szokott lenni): „Az es elvette az anyját”; „Hamar ráun a férfi az idősebb asszonyra, s az asszony akkor féltékenykedik. Pláné, ha nem lett gyermek.”

A házasság alsó és felső korhatárára vonatkozó szóbeli véleményeket 30 év (1945–1975) házasságkötési átlaga túlnyomórészt igazolja. Szentdomokoson úgy tartják, hogy katonaság után, 25 éves koráig ne nősüljön meg a legény („addig mind kilegénykedheti magát”), a leány pedig lehetőleg „20 év után ne maradjon pártába”.

A házasulók korát szemléltető 2. sz. grafikonunk egyaránt ábrázolja a tipikus, általános, valamint az ettől eltérő, különleges eseteket is. Érdekes a férfi és nő görbéjének szinte párhuzamos haladása: az optimális korperiódust (nők: 15–20, férfiak: 21–25 év) az átlagszámítás szerint szinte azonos számú férfi (5) és nő (7) lépte át.

5. Le kell mondanom – a tipizáláshoz és általánosításhoz elegendő adat hiányában – a helyi leány- és legény-szépségeszmény változatainak leírásáról. Megjegyzendő viszont, hogy bármennyire is mellékes a párválasztásban a testi szépség, mégis számolnak vele, és sejtetik, hogy közízlés, hagyományos szépségeszmény jut érvényre benne; ezért a jelenség kutatása a jövőben nem elhanyagolandó.

Anélkül hogy a pontos értékrend felállítását megkíséreltem volna, kitűnt, hogy az anyagi, vagyoni szempontok mennyire döntően befolyá-

2. A házasulók életkora az 1945–1975 közötti időszak átlaga alapján

solják, irányítják a párválasztást; ehhez képest minden más követelmény csak másodrendű. Ugyanakkor talán sikerült felhívnom a népszokáskutatók figyelmét a házassági szokások vizsgálati körének kiterjesztésére, valamint arra a tényre, hogy teljes képet a népszokásokról csak úgy nyerhetünk, ha társadalomnéprajzi jelenségekként vizsgáljuk azokat és a határtudományok, így a szociológia segítségét is igénybe vesszük.

JEGYZETEK

¹ Balázs Lajos: *Nunta săcuiască din Sîndominic*. Teză de doctorat, 1976. Kézirat. Nyomtatásban megjelent részletei: *Próbálkozás a székely és román lakodalmi szokások összehasonlító vizsgálatára*. Művelődés XXVIII (1975). 4. sz. 126–27; *A csíkszentdomokosi lakodalmi percc* = ND 1976. 142–146; *Párválasztás – régen és ma – Csíkszentdomokoson*. Művelődés XXX (1977). 4. sz. 32–34; *Ágsirató*. Uo. XXXI (1978). 8. sz. 23–24. *Adatok a csíkszentdomokosi lakodalom egykori hiedelmvilágához*. Acta Hargitensia, I. Miercurea-Ciuc–Csíkszereda 1980. 245–254.

² *Navétázás*: ingázás, vő.r. *navetă*: ua. Változatairól, gyakoriságáról és elterjedéséről Márton Gyula–Péntek János–Vöö István: *A magyar nyelvjárások román kölcsönszavai*. Bukarest 1977. 272.

³ *Kollektív*: mezőgazdasági termelősövetkezet régebbi elnevezéséből, vő.r. *gospodărie agricolă colectivă*. Márton–Péntek–Vöö, i.m. 211.

IRODALOM

Bodrogi Tibor: *Társadalmak születése*. (Gondolattár, 13.) Bp. 1962.

Fél Edit: *A magyar népi társadalom életének kutatása*. (A Magyar Népkutatás Kézikönyve, II. 13.) Bp. 1948.

Kós Károly: *Egyetemes néprajzi jegyzetek*: XIII. Népi társadalom; XIV. A népi társadalom szerkezetének alapformái; XV. A népi társadalom élete. Művelődés XXVIII (1975). 11. sz. 34–35; 12. sz. 59–60; XXIX (1976). 2. sz. 27–28.

Kósa-Szánthó Vilma: *A néprajztudomány és a szociológia*. Aluta VI–VII. Sepsiszentgyörgy 1974–1975. 197–203.

Molnár Mária: *A párválasztás és házasság néprajzi vizsgálatához*. Népr. Közl. X (1965). 1–2. sz. 387–416.

Nagy Olga: *A társadalomnéprajz módszereiről*. Művelődés XXXII (1979). 10. sz. 25–26. és 11. sz. 27–28.

Szabó László: *A társadalomnéprajz alapvető kérdéseiről*. Szolnok 1970.

Vetési László: *Mobilitás a bürkösiek párválasztásában = Változó valóság*. Szociográfiai tanulmányok. Bukarest 1978. 73–92.

„Változó valóság” – a *Korunk pályázata*. *Korunk* XXXIX (1980). 1–2. sz. 158–160.